

Братислав Иванов

БЪЛГАРСКО-ЯПОНСКИ РЕЧНИК

София, 2008

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Братислав Иванов, автор, 2008

© Издателство „Изток-Запад“, 2008

ISBN 978-954-321-455-6

Братислав Иванов

БЪЛГАРСКО-ЯПОНСКИ РЕЧНИК

ブルガリア語・日本語辞典

ПРЕДГОВОР

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА РЕЧНИКА

Настоящият българско-японски речник съдържа 4000 заглавни думи и словосъчетания. Очевидно е, че речник с такъв обем може да обхване само най-активния лексикален пласт на съвременния български език, необходим за комуникация по теми, които не включват специализирана лексика.

Речникът съдържа и някои български думи, които се срещат рядко или са остарели, но техните японски съответствия имат широка употреба. Такива са например думите *цикада* и *бохча*, чиято честота на употреба в съвременния български език е много ниска.

Добре известен факт е, че естественият език представлява динамична система и различните учебници и учебни помагала не винаги успяват да отразят най-новите тенденции в неговото развитие. Така например японската дума за медицинска сестра *kangofu* вече е остаряла и вместо нея се употребява *kangoshi*, но това е показано само в най-новите речници. Отразено е и опростяването на някои чуждоезикови заемки – *baito* вместо *arubaito*, *shaapen* вместо *shaapu penshigu* и т. н. За тази цел е използвано и последното издание на *Kenkyusha's New Japanese–English Dictionary* – най-пълния японски двуезичен речник, включващ 480 хиляди заглавни думи и словосъчетания.

Речникът е предназначен главно за българи, изучаващи японски език, и това е намерило отражение в неговата структура, като акцентът е поставен върху японската част на речниковите статии. Всички японски думи са дадени и в транскрипция с латиница. Целта е речникът да бъде достъпен и за читатели, които владеят слабо или изобщо не владеят японската писменост.

В началото на всяка речникова статия е съответната заглавна дума. Заглавните думи се дават в техните основни форми и са подредени по азбучен ред. Граматични форми на заглавната дума се дават по изключение, когато е необходимо да се създаде минимален контекст за правилното им разграничаване. Такъв е например случаят с глагола *шия* и съществителното *шия*. В някои случаи заглавните думи са снабдени с допълнителни бележки. За да ги разберете правилно, желателно е да прочетете и втората част на този предговор.

На второ място се дава транскрипция с латиница на значението на заглавната дума в японски език. За четенето на транскрипцията е необходимо да се знае следното:

- буквосъчетанието sh предава звук, съответстващ на меко /ш/;
- буквата j предава меко /дж/, а в средата на думата звучи почти като меко /ж/;
- буквосъчетанието ch предава меко /ч/;

- буквосъчетанието ts предава звук, който не се различава от българското /ц/;
- буквата z предава звук, близък до българското /дз/;
- в неударена позиция японското /o/ не се редуцира. Типична грешка на българите е например произнасянето на наречието hotondo като hotondu;
- дългите гласни се предават така, както при запис с хирагана, т. е. дългото /oo/ в повечето случаи е предадено като /ou/ – една ясно изразена тенденция в съвременната японистика;
- краесловното /u/ в спомагателния глагол desu и в суфикса masu се редуцира до почти пълно изчезване;
- звукът /u/ в прилагателното suku се редуцира и то се произнася почти като /ски/, а не като /суки/;
- сричката /wa/ ще звучи вярно, ако произнесем бързо българското звукосъчетание /ya/.

На трето място в речниковата статия се дава в оригинална графика значението на заглавната дума в японски език.

При глаголите е дадена с японска графика тяхната адресивна форма, т. е. формата, завършваща на masu, а с латиница на първо място е дадена адресивната форма, а след нея – т. нар. проста или обикновена форма. Този подход, макар и не съвсем обичаен, не е нещо ново в японистиката – вж. напр. Martin's Concise Japanese Dictionary. Tuttle, 2004.

За ефективното използване на речника са необходими някои сведения за особеностите на японската граматика, които са изложени по-долу.

СЪЩЕСТВИТЕЛНИ И МЕСТОИМЕННИЯ

Род

Съществителните имена и личните местоимения в японския език нямат форми за изразяване на граматическата категория *род*. Думата *nihonjin* например може да бъде преведена и като *японци*, и като *японка*.

Число

При личните местоимения морфологичното различаване на единствено и множествено число е задължително, докато при съществителните, дори да има форми за множествено число, те се използват ограничено. В следния пример формата за ед. число *kodomo* е предпочетена пред *kodomotachi*:

Kozen de kodomo ga asonde iru.

В парка си играят деца.

Значение за място

От гледна точка на българската граматика изречението *Ела при мен!* е напълно правилно. Обаче неговият буквален превод на японски *Watashi e kite kudasai!* ще бъде неправилен. Това е така, защото местоимението *watashi* няма значение за място – т. нар. *tokorosei* и към него е необходимо да се добави съществителното *tokoro място*.

Tomodachi no tokoro e ikimasu.

Отивам при (един) приятел.

По тази причина в речника са включени изразите *watashi no tokoro при мен* и *tomodachi no tokoro при един приятел*.

ЧИСЛИТЕЛНИ

Специфична особеност на японския език е, че в него се употребяват два типа числителни – японски и китайски.

Терминът *китайски числителни* е доста условен, тъй като числителните, които наричаме така, наистина са заети от Китай заедно с йероглифите, но произношението им е напълно адаптирано към японската фонетика.

Броят на японските числителни е ограничен и включва числата от едно до десет, а също *hatachi двайсет* (за възраст), *hatsuka двайсети* (за дата), *момо сто*, *chi хиляда*, *yogozu десет хиляди, безброй*. В съвременния език *момо* и *chi* не се употребяват, а *yogozu* се среща главно в поезията.

Японските и китайските числителни от едно до десет образуват паралелни редове. Това е причината на всяко българско числително до десет да съответстват две числителни в японската част на речника.

Числителните от единайсет и нагоре по принцип са само китайски, но в отделни случаи се наблюдава смесване.

Японските числителни се използват предимно при брое-нето на малки предмети (ябълки, мандарини, ключове), големи обекти (планини, езера), а също и за възраст.

Китайските числителни изразяват количествени признаци с помощта на бройни наставки Японците ги наричат *josuushi спомагателни числителни*.

ГЛАГОЛИ И ПРИЛАГАТЕЛНИ

По традиция японските лингвисти разглеждат две основни групи самостоятелни думи – **субстантиви** (имена) с които се назовават различни конкретни или абстрактни същности, и **предикативи** (предикативни части на речта), с които се назовават признаци на тези същности.

Имена са съществителните, местоименията и числителните, а предикативи – глаголът и прилагателните. Обърнете специално внимание на това, че японските прилагателни не са имена. Т. нар. *i*-прилагателни могат да изразяват сказуемото самостоятелно и в този смисъл са по-скоро адекативни глаголи. Прилагателното *samui* например означава не толкова *студен*, колкото *студен е*, като има форми за време и наклонение.

Всички предикативи имат форми, различаващи се единствено по степента на учтивост към събеседника. Те се наричат проста и учтива (адресивна) форма. Това явление е известно като *адресив* и представлява надмодална категория, неутрална към съдържанието на изказването.

Простите форми *futsuukei*, се използват в т. нар. обикновен стил *futsuutai*.

Учтивост *teineisa* към събеседника се постига чрез замяна на простите форми с адресивни *teineikei*.

Тъй като за адресивните форми на предикативите са характерни спомагателният глагол *desu* и суфиксът *masu*, адресивният стил често се нарича *desu/masu* стил.

В обикновения стил пък се използват обикновените форми на предикативите и спомагателния глагол *da*.

В учебниците по японски език за чужденци напоследък се налага тенденцията за основна да се приема адресивната форма на глаголите. По тази причина глаголите в речника са дадени и в двете форми, като след транскрипцията в някои случаи е посочена и типичната следложна частица.

РЕЧЕВ ЕТИКЕТ

Речевият етикет в японския език включва:

- *sonkeigo* *хоноративни думи*
- *kenjōgo* *скромни думи*
- *teineigo* *учтивни думи*

Хоноративните думи се използват за лица с по-висок социален ранг от говорещия.

Скромните думи се използват в реч за себе си и за членовете на групата, с която се отъждествява говорещият – т. нар. група на отъждествяване.

В речника хоноративните глаголи са отбелязани с *хон.*, а скромните – със *скр.*

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

По-долу е даден списъкът на съкращенията, използвани в речника:

1 л.	първо лице
анат.	анатомия
биол.	биология
възкл.	възклицание
геом.	геометрия
зоол.	зоология
мат.	математика
мед.	медицина
мин. вр.	минало време
неод. същ.	неодушевени съществителни
неофиц.	неофициална речева ситуация
од. същ.	одушевени съществителни
офиц.	официална речева ситуация
с отр.	с отрицателна форма на сказуемото
сег. вр.	сегашно време
скр.	скромна дума
сп. глагол	спомогателен глагол
същ. имена	съществителни имена

Авторът

абитуриент, абсолвент
sotsugyousei 卒業生
абонамент; абонирам се
koudoku (shimasu)
購読 (します)
абонаментна карта
teikiken 定期券
абонат *koudokusha* 購読者
аборт; абортирам *datai (shimasu)* 墮胎 (します)
абсорбция; абсорбирам
kyuushuu (shimasu)
吸収 (します)
абстрактен *chuushouteki na*
抽象的な
абсурд *bakageta koto*
馬鹿げたこと
абсурден *bakageta* 馬鹿げた
абсцес *haremono* 腫れ物
авантюра *bouken* 冒険
авариен изход *hijouguchi*
非常口
авария, катастрофа *jiko* 事故
август *hachigatsu* 八月
авиация *koukuu* 航空
автобиографичен роман
jiden shousetsu 自伝小説

автобиография *jiden* 自伝
автобус *basu* バス
автобусен терминал
basu noriba バスのりば
автобусна спирка
basutei バス停
автомат (за продажба)
jidouhanbaiki 自動販売機
автоматичен молив
shaapen シャーペン
автомобил *jidousha* 自動車
автономия, самоуправление
jichi 自治
автор, писател *sakusha,*
choshu 作者、著者
авторитет, влияние
ken'i 権威
агне *kohitsuji* 子羊
агресия; нахлувам *shinryaku*
(shimasu) 侵略 (します)
агресор *shinryakusha* 侵略者
агроном *nougakusha* 農学者
ад *jigoku* 地獄
адвокат *bengoshi* 弁護士
административно делене
gyouseikukaku 行政区画